

Saksframlegg

Arkivsaksnr : 22/00582-4

Saksbehandler: Pål-Krister Vesterdal Langlid Trøndelag Bondelag (intern)

Trøndelag Bondelag - Innspill til Norges Bondelag om jordbruksforhandlingene 2023**Vedtak**

Styret vedtar utkast til innspill til Norges Bondelag jordbruksforhandlingene 2023, og legger fram uttalelsen for årsmøtet i Trøndelag Bondelag for behandling.

Saksutredning

Trøndelag Bondelag oversender med dette sitt innspill til Jordbruksforhandlingene 2023. Innspillet bygger på behandling fra 58 lokallag, innspill fra regionleddene av samvirke- og interesseorganisasjonene i landbruket og en omfattende gjennomgang fra styret i Trøndelag Bondelag. Uttalelsen ble vedtatt enstemmig i årsmøtet i Trøndelag Bondelag xx.03.23.

1 Norsk landbruk - en avgjørende del av samfunnets grunnleggende beredskap

Fundamentalt endra sikkerhetspolitisk situasjon

Det er litt over ett år siden vi morgenen 24.02.22. våknet til nyhetene om russisk invasjon av den selvstendige staten Ukraina. Denne datoen har endra den internasjonale samfunnsordenen både i Europa og i verden, uavhengig av utfallet av invasjonen.

Det pågår fortsatt svært harde kamper i Ukraina. Det er pr nå knyttet stor usikkerhet til hvor lenge selve krigshandlingene vil fortsette, og i like stor grad hvor lenge de omfattende økonomiske sanksjonene mot Russland vil bli videreført. Invasjonen i Ukraina har tvunget vestlige land til å reorientere og forsterke sin politikk omkring sikkerhet, forsvar og beredskap. En sentral del av dette er å sikre stabile rammevilkår for egen matproduksjon, og dermed forsyning av mat til egen befolkning.

Konflikten vil gi omfattende politiske, økonomiske og sosiale konsekvenser i Europa i uoverskuelig framtid. Norge må utvikle norsk landbruk og matberedskap i dette bildet.

Behov for styrka norsk matproduksjon

Trøndelag Bondelag mener at **målsettingene Regjering og Storting har vedtatt om styrking av rammevilkårene for norsk matproduksjon, er helt avgjørende for å sikre egen verdikjede for mat framover.**

Kostnadsveksten setter norsk landbruk med både husdyrproduksjon, grønt- og kornproduksjon under sterkt press, og Trøndelag Bondelag frykter fortsatt en betydelig

avskalling av produsenter på grunn av usikkerhet og at mange ikke har økonomi til å opprettholde drift.

Regjeringen må derfor raskt gjennomføre den vedtatte økonomiske opptrappingen for landbruket. Vårens jordbruksforhandlinger må ta neste steg i det historiske vendepunktet i norsk landbrukspolitikk, som vi så starten av i Jordbruksforhandlingene våren 2022.

Styrka tollvern en forutsetning for tetting av gap

Det er sterkt beklagelig at ikke statsbudsjettet for 2023 la grunnlaget for overgang fra kronetoll til prosenttoll for en rekke norske landbruksvarer. Selv om en nå opplever høye priser på verdensmarkedet, så vil denne ekstraordinære situasjonen normalisere seg igjen over tid. Da vil prosenttoll være helt avgjørende for tetting av inntektsgap i innværende Stortingsperiode.

Endringene i tollvernet til prosenttoll må sikres i prosessen med revidert statsbudsjett for 2023, samt i budsjettprosessen for 2024.

2 Sammenheng

Stortinget har gjort vedtak om at inntektsgapet mellom landbruket og andre grupper skal tettes i løpet av stortingsperioden.

Trøndelag Bondelag krever at jordbruket i vårens jordbruksforhandlinger skal:

- 1. Kompenseres for kostnadsøkninger for 2024.***
- 2. Gis økte inntektsmuligheter kronemessig lik andre grupper i samfunnet.***
- 3. Tette inntektsgapet mot andre grupper med minst 1/3 som del av en opptrappingsplan.***

Dette vil fordre både **økt prisuttak i markedet og betydelig økt støtte med budsjettmidler** over jordbruksavtalen.

Grovforproduksjonene med melk, sau og ammeku må prioriteres høyere enn øvrige produksjoner.

Trøndelag Bondelag støtter et flertall av lokallaga i at det må innføres tilskuddstak og struktur i både arealtilskudd og husdyrtilskudd. Taket må imidlertid settes betydelig høyere enn det var historisk, på grunn av at økte overføringer over ordningene er nødvendig for kostnadsdekning og inntektsløft for alle bruksstørrelser.

Velferdsordningene prioriteres høyest av tilskuddsordningene.

Nødvendig styrking av **investeringsvirkemidlene**. Gjeninnføring av **rentestøtte**.

Gjennomføring av opptrappingsplanen må **følges tett med tilstrekkelige landbrukspolitiske virkemidler for produksjonsregulering og**

markedsregulering for å hindre at bedre lønnsomhet resulterer i overproduksjon og påfølgende prisfall.

2.1 Overordna prioriteringer ved jordbruksforhandlingene 2023

- a. Økt lønnsomhet i matproduksjon basert på norske ressurser.
- b. Økt selvforsyningsgrad i norsk matproduksjon og styrking av nasjonal matvareberedskap
- c. Styrka kanaliseringpolitikk, styrking av små og mellomstore bruk, og utjevning mellom distrikt.
- d. Betydelig styrking av velferdsordningene i landbruket.
- e. Betydelig styrking av investeringsvirkemidlene både over og utenfor jordbruksavtalen.

A. Øke lønnsomhet i matproduksjonen basert på norske ressurser.

- En betydelig inntektsutvikling **som tetter inntektsgapet mellom landbruket og andre grupper med minst 1/3 i jordbruksforhandlingene 2023.**
- **Innføre prosenttoll** på en rekke norske landbruksvarer og tette smutthull i importvernet for å forhindre større import enn intensjonene i tollavtaler.
- Økt inntektsmulighet gjennom **økt målpris/markedsprisuttak i de produksjoner hvor det er rom** innenfor eksisterende tollvern.
- En fortsatt historisk **stor økning av budsjettoverføringene** til landbruket for 2024.
- Innføre **statlig garanti for næringslån i landbruket etter mal av boligkredittordningen** som ble etablert ifm finanskrisen i 2008. Dette vil redusere rentebelastningen i jordbruket, og vil særlig ha effekt for alle de som har gjennomført tunge investeringer ved fornying av driftsapparat de senere årene.
- Styrke velferdsordningene særskilt for å sikre gårdbrukerne og deres familier evne og mulighet til avløsning ved sykdom og fødsel, og ferie og fritid.
- Trøndelag Bondelag støtter et flertall av lokallaga (58%) i at enkelte produksjoner må prioriteres særskilt i vårens jordbruksforhandlinger. Selv om alle produksjoner trenger inntektsløft. Grovforproduksjonene med melk, sau og ammeku prioriteres klart høyest.
- **Etablere nye produksjonsregulerende virkemidler for å sikre at økt lønnsomhet i næringa ikke resulterer i overproduksjon og påfølgende**

prisfall. Dette må på plass parallelt med gjennomføring av opptrappingsvedtaket.

- Styrke markedsordningene hvor samvirket har hovedansvar for markedsreguleringen.
- **Fond med skattefordel etter mal av skogfond for produksjonene svin, fjørfe og grønt.** Disse produksjonene er mest avhengig av markedsinntekt og kan dermed ha store variasjoner i inntekt mellom år.

B. Øke selvforsyningsgrad i norsk matproduksjon og styrking av nasjonal matvareberedskap.

- Norge må som selvstendig stat styrke sivil beredskap og nasjonal selvforsyning i lys av den pågående sikkerhetspolitiske krisen i Ukraina. Det er fortsatt stor usikkerhet mht videre utvikling av den militære konflikten, den massive flyktningkrisen og risikoen for kjernefysiske ulykker. Verdensøkonomien er sterkt påvirket av krigen og de økonomiske sanksjonene mot Russland.
- Regjering og storting må sikre en spredt, robust og løpende matproduksjon basert på egne naturgitte ressurser for å sikre matforsyning til egen befolkning, og å unngå å belaste verdensmarkedet for mat med norsk forbruk. Velfungerende verdikjeder fra jord til bord er en forutsetning.
- Mer differensiert virkemiddelbruk for å sikre drift av arealressursene og utnytting av produksjonspotensialet i hele landet.
- Kompensere ekstraordinære kostnadsøkninger i primærleddet for å stimulere innenlandsk produksjon av særlig viktige produkter, som for eksempel matkorn, oljevekster og proteinvekster.
- Øke andelen norskprodusert råstoff til kraftfôr gjennom prisøkning på norske proteinvekster.
- Avsette midler til utvikling og prøving av nye produkter som kan erstatte importvarer.
- Stimulere produksjon av frukt, bær grønnsaker og potet i de geografiske områdene som har naturgitte forutsetninger for det. Sentralisering av pakkeristruktur og dagligvarekjedenes lagerstrukturer truer produksjonen i Trøndelag.
- Styrke forsknings- og utviklingstiltak som bidrar til å øke matproduksjonen i Norge basert på norske ressurser.
- Forsterke forsyningsikkerheten gjennom særskilte tiltak. Produksjon og beredskapslagring av matkorn er helt avgjørende i en situasjon med stor sikkerhetspolitisk spenning og usikkert verdensmarked for mat.
- Lagringstilskudd på frukt og grønt for å forlenge sesongen for norske varer.

C. **Styrka kanaliseringspolitikk, styrking av små og mellomstore bruk, og utjevning mellom distrikt.**

- **Aktiv struktur- og distriktsinnretning** i virkemiddelbruken er en forutsetning for å sikre spredt produksjon og å øke jordbruksarealet.
- Videreføre og tydeliggjøre kanaliseringspolitikken for å utnytte potensialet for kornproduksjon i Norge. Spesiell satsing på matkornproduksjon og proteinvekster.
- Styrking av kornøkonomien gjennom økt kornpris, og satsing på små og mellomstore bruk gjennom differensiert arealtilskudd.
- Tydelig distrikts- og strukturprofil på arealtilskudd i alle produksjoner med mål om å sikre produksjon og utnytting av verdiskapingspotensialet over hele landet. I dag er store arealer kategorisert som jordbruksareal ute av drift. Agder, Vestland, Møre og Romsdal, Nordland og Troms og Finnmark utmerker seg med store reserver av jordbruksareal. Men det er også stor variasjon internt i Trøndelag fylke, hvor det er betydelig jordbruksareal ute av drift i de mer marginale jordbruksområdene.
- **Styrke økonomien** i grovfôrproduksjonene gjennom økt beitetilskudd og arealtilskudd.
- **Arealtilskudd til grovfôr i sone 4 må økes vesentlig.** Grovfortilskuddet i sone 4 har blitt prioritert lavt over lang tid, og det har resultert i at differansen mellom sone 4 og 5a har blitt for stor og gir klart urimelige utslag på bruksnivå.
- Innføre **småskiftetilskudd og driftsvansketilskudd**, jf partssammensatt arbeidsgruppe fra 2018.
- **Trøndelag Bondelag ber om at det igangsettes et større utredningsarbeid for økt geografisk differensiering av virkemiddelbruk med bakgrunn i arrondering, klima og jordsmonn, jf også årsmøtevedtaket fra 2022 om oppfølging av sonegrensediskusjonen.**
- Gjeninnføre **tak** på husdyrtilskudd og arealtilskudd. Et flertall av lokallaga mener det er riktig å innføre tak og struktur i tilskuddsordningene for å bremse strukturutviklingen i landbruket slik at flere bruk kan opprettholde drift. Mange begrunner det også med behovet for å prioritere små og mellomstore bruk.
- Fraktordninger som dekker den reelle kostnadsforskjellen mellom distrikta og sentrale områder.
- Regionalt miljøprogram må generelt styrkes og utvikles.

D. **Velferdsordninger**

- Revitalisere velferdsordningene i landbruket for å sikre gårdbrukere ferie og fritid og sikkerhet ved sykdom og fødsel. Dette er avgjørende for å styrke rekrutteringa til næringa, HMS i landbruket og at jordbruksbefolkningen sikres tilgang til tilsvarende goder og sikkerhetsnett som andre grupper i samfunnet.

- **84% av lokallaga i Trøndelag mener at velferdsordningene skal prioriteres høyere enn andre tilskuddsordninger i år.**
- Dagsatsen for avløsning ved sykdom og fødsel må økes slik at den minimum dekker den reelle avløserkostnaden pr dag ved sykdom. Trøndelag Bondelag mener at denne **må ligge i størrelsesorden 2 800 kroner pr dag** for også å kunne dekke lønnsveksten som følge av det sannsynligvis vil bli et høyt lønnsoppgjør i 2023. Svært mange driftsenheter med husdyr har i dag en produksjon som tilsvarer flere årsverk. Dette tilsier at det ofte er arbeidstimer for mer enn en vanlig arbeidsdag på bruket.
- Faktor for beregning av maks dagsats sykdomsavløsning i de enkelte produksjonene (dyretall og areal) må også heves for å sikre tilstrekkelig tilskudd ved ulike bruksstørrelser.
- Tilskudds til avløsning ved ferie og fritid gir ikke den aktive gårdbrukeren rom for ferie og fritid på linje med befolkningen generelt. **Makstilskuddet må derfor mer enn dobles til i størrelsesorden 250 000 kroner.**
- Trøndelag Bondelag foreslår også at det igangsettes en **utredning angående innføring av tobruker avløsertilskudd**. En del brukerfamilier har innrettet seg med mål om at to skal ha levebrødet sitt fra gården, og at de dermed er å betrakte som to fulltidsbrukere. Det vil være viktig å sikre brukerne avløsning ved sykdom og nødvendig ferie/fritid også på slike familiebruk.
- **Tilskuddsgrunnlaget (dyretall og areal) for avløsertilskuddet må også heves** for å sikre ferie og fritid ved ulike bruksstørrelser. **Ammeku** må prioriteres særskilt i denne sammenhengen.
- Videre må det utformes et eget nytt tilskuddsgrunnlag for saktevoksende kylling. En driftsenhet med full konsesjon vil ikke nå tilskuddstaket med gjeldende tilskuddsgrunnlag.
- Flere lokallag har lagt vekt på **at det igjen må settes krav til at det bare er utgifter til fjøsarbeid og dyrestell som kan bli refundert gjennom avløsertilskuddet til ferie og fritid**. Dvs at andre utgifter til rundballepressing m.m. ikke skal kunne utløse tilskudd. Dette for at gårdbrukeren faktisk skal ta fri fra dyrestellet. Det er viktig for bonden og hans/hennes familie, og det er også viktig for å sikre at det er avløsere inne i fjøsene med jevne mellomrom. På den måten vil tilskuddet virke forebyggende både for bondens helse og velferd og for dyrevelferden.
- Trøndelag Bondelag mener også at situasjonen vi nå ser med økte likviditetsutfordringer i næringa, så **bør en endre utbetalingsrutinene**. Flere utbetalinger, eller utbetaling av forskudd, vil sannsynligvis være avgjørende for at en del brukere skal kunne nytte et økt tilskuddstak det første året.
- Nye brukere har ofte en økonomisk anstrengt oppstart, i og med at de ofte må vente over ett år før de mottar produksjonstilskudd og avløsertilskudd. Utbetalingsrutinene, hvor det er driften og avløserutgiftene ett år som legger grunnlaget for utbetaling av produksjonstilskudd og avløsertilskudd i februar året etter skaper særskilte likviditetsutfordringer for denne gruppen. Trøndelag

Bondelag mener det må finnes avbøtende tiltak for å bidra til at ikke oppstarten for nye brukere blir for utfordrende, for eksempel gjennom å kunne utbetale forskudd for denne gruppen etter søknad.

- Det er behov for satsøking for avløsertilskudd til hjort.
- Tidligpensjonsordningen må prioriteres for å legge til rette for generasjonsskifte. **Tilskuddssatsen må dobles** både for enbrukerpensjon og tobrukerpensjon. Samtidig foreslår Trøndelag Bondelag at aldersgrensen for å komme inn i ordningen senkes fra 62 år til 55 år.

E. Styrking av investeringsvirkemidler.

- Investeringsvirkemidlene er helt avgjørende for fornying av produksjonsapparatet i primærledet i verdikjeden for mat.
- Øke totalpotten av investeringsvirkemidlene **over jordbruksavtalen for å sikre investeringer i hele bredden av produksjoner i norsk jordbruk.**
- **Finansiere 1 mrd kr utenfor jordbruksavtalen rettet mot innfrielse av løsdriftskravet i melkeproduksjonen og ammekuproduksjonen, jf. Hurdalsplattformen.**
- Avsette en øremerket pott til investeringer i frukt-, bær, potet og grøntproduksjonen.
- Investeringsvirkemidlene må brukes langt mer aktivt for å nå landbrukspolitiske målsettinger. Det må investeres på gårdsbruk over hele landet for å utnytte jordbruksarealet og potensialet for matproduksjon.
- Investeringsstøtten må sikre en bruksstruktur tilpasset ressursgrunnlaget.
- Sikre at investeringsstøtten blir brukt til å reinvestere/fornye driftsapparatet uten å måtte øke produksjonen.
- Tilskudd må kunne gis særskilt til investeringer i dyrevelferds- og klimatiltak.
- **Tilskuddstak og tilskuddprosent må økes for å redusere kapitalbindingen i jordbruket.** Høy gjeldsgrad og kapitalbinding presser lønnsomheten og øker den økonomiske sårbarheten i produksjonen. Nedskrivning av investeringskostnadene gjennom investeringsstøtte vil gjøre jordbruket mindre sårbart, og vil kunne innrettes svært målrettet mot å sikre grunnlag for videre drift på små og mellomstore bruk og sysselsetting i distriktene. Tilskuddstaket bør **løftes ytterligere til minimum 4 millioner kroner**, for at opprettholde og øke den relative verdien i investeringsprosjektene sett i lys av den omfattende kostnadsveksten de siste årene.
- Maksimalt kostnadsgrunnlag for generasjonsskiftetilskuddet økes til 3 millioner kroner.
- Tretilskuddet videreføres, og styrkes.

- **Gjeninnføre rentestøtteordningen**, som var gjeldende i en årrekke. Denne er aktualisert igjen på grunn av høyere styringsrente. Rentestøtte vil fjerne noe av renterisikoen ved investeringsprosjekter framover.
- Innovasjon Norge må ta større risiko i distriktene og prioritere kapitaltilgangen i de områdene hvor pantegrunnlaget vil være lavere enn i sentrale områder. Risikolån må brukes mer aktivt som målretta virkemiddel.
- Styrk tilskudd til drenering og SMIL-ordningen for investering i grøfting og hydrotekniske tiltak, utnytting av beiteressurser og reduksjon av forurensning fra jordarealer.

3 **Inntektsramme og hovedprioriteringer i kravet**

Den overordna målsettingen om kostnadskompensasjon, inntektsutvikling som andre i kroner og tetting av minst 1/3 av inntektsgapet, vil forutsette en historisk stor økonomisk ramme også for jordbruksforhandlingene våren 2023. De eksakte tallstørrelsene i grunnlagsmaterialet vil vi først få når budsjettnemnda har lagt sine prognoser for 2024.

Det er imidlertid helt på det rene at en også i år vil snakke om en ramme for flere historisk sett «vanlige» jordbruksoppgjør i et og samme år. Gjennomføring av en opptrappingsplan i Stortingsperioden vil forutsette høye rammer også i 2024 og 2025.

Det er med andre ord svært store ambisjoner for et evt forhandlingsresultat, forventningene ute i næringa og i lokallagsapparatet er skyhøye.

78 % av lokallaga i Trøndelag krever at Regjeringen må følge opp jordbruksoppgjøret 2022 med en betydelig tetting av inntektsgap også i 2023, for at det skal være aktuelt å inngå avtale.

I vårens jordbruksforhandlinger vil oppbyggingen av den økonomiske ramma for oppgjøret måtte inneholde det som er mulig å ta ut i form av økte priser i markedet. Rommet innenfor eksisterende tollvern er i stor grad utnyttet, og potensialet for prisuttak uten å tape betydelig volum til import er dermed relativt begrenset. Selv om høye verdensmarkedspriser isolert sett har økt mulighetene for å ta ut pris innenlands, så ser vi økende tendens til at generell prisøkning, renteøkning osv fører til at den norske forbrukeren velger annerledes i butikken. Det kan tyde på at forbruket påvirkes av substitusjon fra dyre varer til billigere varer, og at det er redusert salg av dyre spesialprodukter. Så selv om ikke importkonkurransen er veldig høy akkurat nå, så påvirkes salget av landbruksvarer av forbrukernes endra valg.

Vi ser imidlertid nå tendens til at verdensmarkedsprisene stabiliserer seg. Melkeprisen er på tur ned i EU. Det betyr at import fortsatt vil være en betydelig konkurrent for norsk volum. **Det er derfor helt nødvendig med overgang fra kronetoll til prosenttoll for en rekke landbruksvarer i Statsbudsjettet for 2024. Dette vil gi et varig økt rom for å øke pris og volum for norske produkter i åra etter 2023.**

Jordbruksavtalen i 2022 la på plass en historisk høy inntektsramme bestående av i hovedsak budsjettmidler. Dette var i stor grad begrunnet med et akutt behov for å dekke inn den ekstraordinære kostnadsveksten i jordbruket. Politisk var det også viktig å unngå å velte hele denne kostnadsbelastningen ut til forbruker.

Også våren 2023 vil en betydelig del av den økonomiske ramma for forhandlingene måtte komme i form av budsjettmidler. Budsjettmidlene må brukes aktivt for å styrke den landbrukspolitiske virkemiddelbruken rettet mot distrikt, struktur, velferdsordninger, samt dyrevelferd og bærekraft. Særskilte investeringsvirkemidler må finansieres utenfor jordbruksavtalens ramme med 1 mrd kroner.

a. Produksjoner;

41,4% av lokallaga mener at alle produksjoner må prioriteres, i og med at alle produksjoner må få tettet inntektsgapet. Hovedvekten av lokallag, dvs 58,6 %, ønsker en prioritering av enkeltproduksjoner, prioriterer kumelk, sau og ammeku klart øverst.

b. Områder;

54% av lokallagene sier alle regioner må prioriteres likt. Det vil si at det er like viktig å tette inntektsgap i alle geografiske områder. Dette er også i tråd med Regjeringens målsetting. Men det å nå dette målet vil sannsynligvis kreve differensiert virkemiddelbruk.

De lokallagene som ønsker ulik prioritering, ønsker prioritering av sone 4, 5A og 5B.

c. Bruksstørrelse

- 53% av lokallagene er helt eller delvis enig i at det bør innføres tilskuddstak i alle produksjoner. Med begrunnelse å bremse strukturutviklingen og å prioritere små og mellomstore bruk.

Målpris

Korn; Vi mener at målprisen bør økes på korn for å optimalisere kanalisering målene. Det forutsettes at rammeoverføringen kompenserer for dette, gjennom prisnedskrivning av korn til kraftfôr. Økt norsk selvforsyningsgrad basert på mer norsk korn krever en bedre kornøkonomi, mens husdyrproduksjonene, spesielt de kraftfôrkrevende, ikke tåler en økt kraftfôrpris.

Trøndelag Bondelag mener også at pris er en viktig faktor for å initiere økt dyrking av arter som kan erstatte noe av proteinimporten til kraftfôr, og imøtekomme kraftfôrprodusentenes ønske om mer havre og fôrhvete i kraftfôret.

Gitt den alvorlige sikkerhetspolitiske situasjonen med stor sannsynlighet for redusert tilgang på matkorn på verdensmarkedet, må matkornproduksjonen stimuleres særskilt på pris i vår.

Vi foreslår derfor en differensiert økning av målpris på korn fordelt på:

- hvete, matkorn,
- rug, matkorn
- bygg, fôrkorn
- havre, fôrkorn

- oljefrø

Trøndelag Bondelag foreslår at det etableres målpris på fôrhvete som ligger 5 øre under mathvete.

Melk; Trøndelag Bondelag mener det er rom for å øke målprisen på melk. Et klart flertall av lokallagene i Trøndelag mener at inntektsløftet i melkeproduksjon i hovedsak må hentes i markedet. Det vil si at det er en klar forventning om at målprisen på melk må opp. Men samtidig er det en erkjennelse av at mulighetsrommet er begrensa. Et like klart flertall av lokallaga sier derfor at det skal legges avgjørende vekt på innspillet fra markedsregulator TINE når det gjelder spørsmålet om økt målpris på melk.

Signalene fra TINE har vært at det vil bli anbefalt målprisøkning, men at de som markedsregulator legger stor vekt på en jevn økning over tid. TINE erfarer at melkevolumet i det norske markedet er følsomt for prisøkning. Under koronapandemien fikk vi synliggjort verdien av å opprettholde og øke volumet i melkesektoren. Dette nøt melkeprodusentene godt av med økte forholdstall og høy etterbetaling. Dersom målprisøkning får som konsekvens at melkevolumet går tydelig ned, så vil dette ramme produksjonen med både lavere forholdstall og høyere kostnader i foredlingsindustrien vår.

Trøndelag Bondelag legger i likhet med et flertall av lokallaga avgjørende vekt på markedsregulator TINES innspill til målpris for perioden 01.07.23 – 30.06.24. Fylkeslaget har tillit til at det er TINE som kjenner markedspotensialet best, men samtidig har vi en klar forventning om at TINE faktisk tar ut det markedet tåler.

Det er også en diskusjon omkring mulighetsrommet i gul boks i WTO for økt målprisuttak. Dette er utvilsomt en begrensning, i og med at gul boks er en fast tallstørrelse uten indeksregulering. Dersom man ønsker økt matproduksjon og landbruk i hele landet, så må man se på hvilke begrensninger WTO avtalen gir, og hvilke vilkår norsk landbruk trenger. Trøndelag bondelag mener det må **igangsettes en utredning for å se på begrensninger og muligheter i dagens WTO avtale.**

Potet og grønt;

Målpris på grønnsaker økes for kostnadskompensasjon og tetting av inntektsgap. Trøndelag Bondelag mener det er viktig å videreføre øvre prisgrense på 20%.

Målpris på potet økes med mer enn 50 øre pr kg for kostnadskompensasjon og tetting av inntektsgap. Matpotet – industripotet får ikke – andre tiltak.

4 RMP

Trøndelag Bondelag foreslår å øke avsetningen til Regionalt miljøprogram for økt bærekraft

Formålet med satsingen er å styrke og målrette landbrukets innsats på klima og miljø, i tråd med landbrukets klimaplan, Næringspolitisk program og bærekraftstrategi. Alle nye tiltak som tas inn i RMP ordningen må finansieres med nye midler. Det må gjøres vurderinger om noen av tiltakene under RMP også kan løftes ut av ordningen (klimarådgiving (bionova), setertilskuddet (pt)).

Miljøtilskuddene er utformet for å dekke inn bondens merkostnader med å gjennomføre en ekstra innsats i driftsmetodene for klima og miljø. De generelt økte kostnadene i landbruket gir også økte kostnader ifm gjennomføring av klima- og miljøtiltak. Det er derfor behov for økte tilskuddssatser og økt bevilgningsramme på RMP.

RMP er i dag (jordbruksavtalen 2022) på 786 millioner. I tråd med formuleringene over bør rammen for RMP løftes til 1 milliard.

En økning av RMP potten (og satsene) vil:

1. være et stimuli til å iverksette tiltak,
2. dekke merkostnadene med å iverksette tiltak (kostnadene har økt betydelig),
3. bevege norsk landbruk i en mer bærekraftig retning.

Trøndelag Bondelag mener dette er et legitimt og godt grep å bruke i år da kravet om økt inntekt fortsatt vil være gjennomgående. Da blir det også viktig å plassere inntektsmulighetene i det som også styrer landbruket i en bærekraftig retning, og som ikke leder ut i overproduksjon.

En rekke av virkemidlene over RMP bidrar i tillegg til miljø- og klimagevinst også i stor grad til bedre agronomisk praksis. Dette vil også påvirke produksjonsøkonomien i positiv retning i et lengre perspektiv.

I Jordbruksforhandlingene i 2022 ble det avsatt en betydelig pott øremerka midler med formål å redusere avrenning fra landbruket til Oslofjorden. Trøndelag Bondelag ser behovet for forsterka virkemiddelbruk for å redusere landbrukets negative påvirkning av vannmiljø, men vi mener det er problematisk at en så stor del av potten øremerkes et geografisk område. Trøndelag har også utfordringer og vil ha økt behov for midler framover. Vi er varsla om at Statsforvalteren har fått i oppdrag å utrede innføring av juridiske virkemidler også i Trøndelag. Det er dermed et økende behov for RMP-midler i Trøndelag i åra framover.

Trøndelag Bondelag mener at seterbruk må stimuleres mer aktivt gjennom RMP. Kostnadsvekst og betydelig økt arbeidsbehov i denne driftsformen må kompenseres gjennom økt RMP-tilskudd til setring.

Trøndelag Bondelag kreve at tilskudd til tilrettelegging av beiteareal til Kortnebb- og hvitkinngås må tas ut av RMP og videreføre i en egen avsetning over jordbruksavtalen. Øremerkingen ble fjernet, og Trøndelag må i dag prioritere ordningen innenfor RMP-ramma.

5 Økologisk

På en rekke økologiske produkter er det i dag underskudd i forhold til hva markedet etterspør, og nye lokale omsetningskanaler gir økt omsetning av økologiske produkter. Det er viktig at norsk landbruk er i stand til å møte denne etterspørselen og bidra til lokal vekst på området. Økologisk landbruk bør derfor utvikles i takt med markedet for økologiske produkter, slik at produksjonen tilpasses etterspørselen. Likeså gir produksjonen i de økologiske miljøer en positiv effekt i agronomikunnskapen for konvensjonelle brukere.

Et klart flertall av lokallaga i Trøndelag ønsker ikke noe særskilt satsing på økologisk, og det vises til at det er uttak av pris i markedet, og etterspørsel i markedet som må være drivende for utviklingen av økologisk produksjon. De åpner imidlertid for at det kan brukes prisnedskrivning på sentrale økologiske produkter. Trøndelag Bondelag støtter dette, men mener det er viktig for norsk landbruk å faktisk utnytte de markedsmulighetene som finnes på dette området. Vi må sikre at så mye som mulig av etterspørselen dekkes av norsk produksjon.

- Økt prisuttak i markedet er avgjørende for både å dekke merkostnader og å sikre lønnsomheten i økologisk produksjon.
- Virkemidlene må innrettes slik at de stimulerer til best mulig vekstskifte og økt produksjon. Det må stilles strenge avlingskrav for økologisk areal.
- Det produseres for lite økologisk korn i Norge, både mat- og fôrkorn. Det bør legges til rette for å dekke de behovene markedet etterspør når det gjelder økologisk korn gjennom pris på kornet. Bare en femtedel av behovet dekkes av norsk produksjon. For å opprettholde konkurransekraft ved prisøkning, bør det vurderes å benytte økt prisnedskrivning på økologisk korn.
- På lik linje med at husdyrtilskuddene i konvensjonell produksjon er foreslått økt betydelig, så må husdyrtilskuddene økes også i økologisk produksjon.
- Styrke rådgivningen for produsenter som legger om.
- Prioritere markedsprosjekter, særlig for frukt, bær, grønt og korn
- Vurder pristilskudd på økologisk melk som ikke går til anvendelse som økologisk produkt. Jf rapport «Verdikjeden for økologisk melk».

6 Klimavirkemidler over jordbruksavtalen

- Trøndelag Bondelag mener at klimavirkemidler rettet mot jordbruket i all hovedsak skal finansieres utenfor jordbruksavtalen. Det er en rekke virkemidler over jordbruksavtalen som både har positiv effekt på agronomi, miljø og klima, for eksempel RMP. Disse ordningene kan fortsatt ligge på jordbruksavtalen, men nye ordninger må ikke belaste ramma i jordbruksavtalen.
- Bionova må bli et virkemiddel for å nå målene i landbrukets klimaavtale.
- Stryke verdiskapingsprogrammet for fornybar energi.
- Trøndelag Bondelag støtter lokallaga i at følgende tiltak er de mest aktuelle på klimaområdet;
 - o Støtte til solenergi
 - o Støtte til biogassanlegg
 - o SMIL-ordningen og tilskudd til drenering må styrkes.
 - o Kreve at gårdbrukeren har tatt i bruk klimakalkulator for å være berettiget RMP.

I tillegg mener Trøndelag Bondelag at det er viktig med økt støtte til bioenergi, og at det bør vurderes å stimulere gårdsbaserte vindkraftproduksjon.

7 Investeringsvirkemidler

- Regjeringen har i Hurdalsplattformen slått fast at det skal avsettes en milliard kroner utenfor jordbruksavtalen for finansiering av nødvendige investeringstilskudd for å sikre overgangen fra båsfjøs til løsdriftsfjøs i melkeproduksjon og spesialisert ammekuproduksjon innen fristen 2034. Det er svært viktig at denne nødvendige fornyingen av driftsapparat ikke belaster ramma i jordbruksoppgjøret.
- I tillegg til dette mener Trøndelag Bondelag det er nødvendig å prioritere mer midler gjennom den ordinære IBU-ordningen over jordbruksavtalen. De ordinære investeringsvirkemidlene kan da nyttes til investeringer i hele spekteret av produksjoner i jordbruket.
- Trøndelag Bondelag mener det må avsettes en egen pott for investeringer i grøntsektoren.
- Investeringsvirkemidlene må brukes langt mer aktivt for å nå landbrukspolitiske målsettinger. Det må investeres på gårdsbruk over hele landet for å utnytte jordbruksarealet og potensialet for matproduksjon.
- Vi ser med bekymring på at NIBIO har lagt fram statistikk som viser at omkring 13% av jordbruksarealet i Norge mulig ikke er i drift. Selv om det er klare feilkilder i dette materialet, så viser det at det er betydelig arealreserver i de marginale jordbruksområdene i Norge. Fylker som Agder, Vestland, Møre og Romsdal, Nordland og Troms og Finnmark (hele 37%) utmerker seg med en stor andel areal mulig ute av drift, alle over 18%. Men i et svært aktivt landbruksfylke som Trøndelag ser vi også betydelig variasjon mellom kommuner ved Trondheimsfjorden og på kysten og i fjellbygdene.
- I de gode jordbruksområdene hvor det ligger til rette for effektiv drift, har en over de siste åra realisert stordriftsfordeler der det er mulig ut fra det naturgitte arealgrunnlaget. Nå står vi igjen med områder hvor en ikke klarer å hente ut stordriftsfordeler ved investering, og svært få klarer da å realisere investeringer. Dette er kritisk for næringa i mange kommuner, og investeringsstøtten må derfor i langt større grad innrettes for å sikre en bruksstruktur tilpasset ressursgrunnlaget, uten krav om produksjonsøkning.
- Investeringsstøtten må også åpne for investeringer for å innfri nye krav til dyrevelferd og klimatiltak.
- **Tilskuddstak og tilskuddprosent må økes for å redusere kapitalbindingen i jordbruket.** Høy gjeldsgrad og kapitalbinding presser lønnsomheten og øker sårbarheten i produksjonen ved kostnads- og renteøkninger. Nedskrivning av investeringskostnadene gjennom investeringsstøtte vil gjøre jordbruket mindre sårbart, og vil kunne innrettes svært målrettet mot å sikre grunnlag for videre drift på små og mellomstore bruk og sysselsetting i distriktene. Tilskuddstaket bør løftes ytterligere fra dagens nivå **til**

minimum 4 mill kroner, for at opprettholde den relative verdien i investeringsprosjektene sett i lys av den omfattende kostnadsveksten de siste åra.

- Rommet i ordningen må brukes både med hensyn til tilskuddstak og tilskuddsprosent.
- Maksimalt kostnadsgrunnlag for **generasjonsskiftetilskuddet økes til 3 millioner kroner**.
- Tretilskuddet videreføres, og styrkes.
- Sikre at investeringsstøtten blir brukt til å reinvestere/fornye driftsapparatet uten å måtte øke produksjonen.
- Innovasjon Norge må ta større risiko i distriktene og prioritere kapitaltilgangen i de områdene hvor pantegrunnlaget vil være lavere enn i sentrale områder.
Risikolån må brukes mer aktivt som målretta virkemiddel.
- **Gjeninnføre rentestøtteordningen**, som var gjeldende i en årrekke. Denne er aktualisert igjen på grunn av høy styringsrente. Rentestøtte vil fjerne renterisiko ved investeringsprosjekter framover.

8 Velferdsordninger

Hvor høyt skal de prioriteres?

84,4% av lokallagene er helt eller delvis enig i at velferdsordningene må prioriteres høyere enn andre ordninger i år. Det vurderes å være et stort etterslep i satsene i ordningene. Trøndelag Bondelag er helt enig i dette.

Er det ordninger innenfor velferd som bør prioriteres særskilt?

Både tilskudd til avløsning ved **ferie og fritid** og tilskudd til avløsning ved **sykdom og fødsel vurderes begge så viktige at de bør prioriteres høyst**.

- Ferie og fritid må gi gårdbrukeren avlastning i drifta og også reell mulighet til ferie. Dette er meget viktig og forebyggende for både bondehelsa og dyrvelferd.
 - Tilskudds til avløsning ved ferie og fritid gir ikke den aktive gårdbrukeren rom for ferie og fritid på linje med befolkningen generelt. Makstilskuddet må derfor mer enn dobles til **i størrelsesorden 250 000 kroner**.
 - **Tilskuddsgrunnlaget (dyretall og areal) for avløsertilskuddet må også heves** for å sikre ferie og fritid ved ulike bruksstørrelser. **Ammeku** må prioriteres særskilt i denne sammenhengen.
 - Videre må det utformes et eget **nytt tilskuddsgrunnlag for saktevoksende kylling**. En driftsenhet med full konsesjon vil ikke nå tilskuddstaket med gjeldende tilskuddsgrunnlag.

- Videre må det igjen innføres krav om at det bare er **reell avløsning ifm fjøsarbeid og dyrestell som skal være berettiget tilskudd**. Slik ordningen fungerer nå, bruker mange avløsertilskuddet på annet innleid arbeid enn dyrestell og eksempelvis rundballpressing.
- Trøndelag Bondelag foreslår også at det **igangsettes en utredning angående innføring av tobruker avløsertilskudd**. En del brukerfamilier har innrettet seg med mål om at to skal ha levebrødet sitt fra gården, og at de dermed er å betrakte som to fulltidsbrukere. Det vil være viktig å sikre brukerne avløsning ved sykdom og nødvendig ferie/fritid også på slike familiebruk.
- Nye brukere har ofte en økonomisk anstrengt oppstart, i og med at de ofte må vente over ett år før de mottar produksjonstilskudd og avløsertilskudd. Utbetalingsrutinene, hvor det er driften og avløserutgiftene ett år som legger grunnlaget for utbetaling av produksjonstilskudd og avløsertilskudd i februar året etter skaper likviditetsutfordringer for denne gruppen. **Trøndelag Bondelag mener det må finnes avbøtende tiltak for å bidra til at ikke oppstarten for nye brukere blir for tøff økonomisk, for eksempel gjennom å kunne utbetale forskudd for denne gruppen etter søknad.**
- Trøndelag Bondelag mener også at situasjonen vi nå ser med økte likviditetsutfordringer i næringa, så bør en endre utbetalingsprosedyren. **Flere utbetalinger, eller utbetaling av forskudd, vil sannsynligvis være avgjørende for at en del brukere skal kunne nytte et økt tilskuddstak det første året.**
- Det er behov for satsøknning for avløsertilskudd til hjort.
- Sykdomsavløsningsordninga må være så god at den faktisk reduserer den økonomisk risikoen for gårdbrukeren ved innleie av avløser ved sykdom og fødsel. Særlig ved langvarig sykdom, så blir konsekvensene uholdbare økonomisk.
 - **Dagsatsen for avløsning ved sykdom og fødsel må økes** slik at den minimum dekker den reelle avløserkostnaden pr dag ved sykdom. Trøndelag Bondelag erfarer at denne kostnaden i realiteten vil ligge i **størrelsesorden 2 800 kroner pr dag, hvis en tar hensyn til kommende lønnsoppgjør.**
 - Faktor for beregning av maks dagsats sykdomsavløsning i de enkelte produksjonene (dyretall og areal) må også heves for å sikre tilstrekkelig tilskudd ved ulike bruksstørrelser.
- Trøndelag Bondelag mener **det er urimelig at tilskudd til avløsning ved sykdom avkortes med lønnsinntekt**. Dette har vært utredet, men må vurderes igjen. **Mange har et driftsomfang som innebærer at det må hentes lønnsinntekt utenfor bruket**. Det er urimelig at dette da skal avkortes opp mot dagsatsen i sykdomsavløsningstilskuddet.
- **Tidligpensjonsordningen må prioriteres** for å legge til rette for generasjonsskifte. Tilskuddssatsen må dobles både for enbrukerpensjon og

tobrukerpensjon. Samtidig foreslår Trøndelag Bondelag at aldersgrensen for å komme inn i ordningen senkes fra 62 år til 55 år.

9 Avlingsskade/ tilskudd til produksjonssvikt (nytt navn)

Gjøre endringer i ordning?

- Trøndelag Bondelag mener det er helt nødvendig å endre ordningen slik at den dekker tap sammenlignet med faktisk avlingsnivå. Bruken av sjablonmessige avlingstall som grunnlag for beregningene premierer produsenter som ikke driver godt og har lavere avlinger enn snittet, og straffer de produsentene som har høyere avlinger en gjennomsnittet. Dette mener Trøndelag Bondelag gir en skjevhet i tilskuddsberegningene som ikke kan fortsette.
- Erstatningsberegningene må baseres på gårdens dokumenterte avlingsnivå.
- Spesialproduksjoner, som for eksempel såkorn må også få lagt til grunn den reelle verdien på produktet. Disse produksjonene kommer svært dårlig ut i ordningen slik den fungerer i dag.

10 Dyrevelferd

Tiltak for å forbedre dyrevelferden/unngå dyretragedier

- Trøndelag Bondelag foreslår at det etableres et **tilskudd for deltakelse i dyrevelferdsprogram godkjent av Mattilsynet på 10 000 kr pr dyrehold** som mottar produksjonstilskudd.
- Tilskudd til **veterinære reiser** må styrkes. Kritisk for å opprettholde veterinærtilbud i hele landet. Trøndelag Bondelag gir også **innspill om at fergeutgifter må dekkes over ordningen**. I dag blir ikke slike utgifter refundert, og det gir urimelige kostnader i kyststrøkene.
- Vi ser også flere eksempler på at kommunene i distriktene ikke klarer å opprettholde et tilstrekkelig godt veterinærvaktilbud. Dette er kritisk ift dyrevelferd. Det er derfor **behov for å evaluere veterinærvaktordningen og øke satsene i veterinærvaktordningen**.
- Økt tilskudd til **landbruksvikarordningen**.
- Investeringsvirkemidlene må innrettes mot fornying av driftsapparat for å innfri krav til dyrevelferd og investeringstiltak som generelt sett bedrer dyrevelferden i husdyrproduksjonene.

11 Grønnsaker, frukt, bær og potet

- **Importvernet må styrkes gjennom overgang fra kronetoll til prosenttoll.** Dette må følges opp i prosessen med revidert statsbudsjett for 2023, samt i budsjettprosessen for 2024. Dette vil styrke beskyttelsen for norsk produksjon gjennom bedre tollvern. Det er også en forutsetning for å øke markedsprisuttaket i årene framover.
- **Videreføre de nye bestemmelsene omkring øvre prisgrense (20%).** Prisintervallet sikrer fleksibilitet i innenlands prisdannelse på frukt, bær, grønt og potet.
- Målprisøkning på **grønnsaker for å ta kostnadsveksten.**
- Målprisøkning på **potet på mer enn 50 øre** for å ta kostnadsveksten.
- Omkring **1/3 av potetvolumet går til konsummarkedet.** Dette volumet har mulighet til å oppnå målpris ved markedsbalanse. Volumet som er på kontrakt til industrien (2/3) har ikke mulighet til å oppnå en målprisøkning, da prisene er fastsatt i forkant av jordbruksforhandlingene. For å styrke lønnsomheten særskilt i produksjonen av industripotet, så foreslås et ekstra arealtilskudd på industripotet. **Dette ved å etablere en egen arealtilskuddsklasse for industripotet, med dobbel sats sammenlignet med matpotet**
- Det må gjeninnføres tak på arealtilskudd, differensiert mellom grønnsaker og potet. Grøntutvalget signaliserer at dette **bør ligge i størrelsesordenen 400 daa på grønnsaker og på 600 daa for potet.**
- Innføring av tilskuddstak i en situasjon hvor det er behov for økt budsjettstøtte, må kombineres med en **betydelig økning av satsene på de første arealenheterne og på distrikt. Det må også tilføres nye midler på struktur. Det foreslås 30% økt sats for de første 200 dekarne for både grønt og potet.**
- Finansiering av **avrensordningen** må styrkes vesentlig for å sikre utnytting av avrens som ressurs, samt hindre negative konsekvenser for miljø og sykdomsspredning ved alternativ bruk, for eksempel som dyrefor. Det er betydelig økte kostnader også knyttet til dette.
- Tilskudd til drenering må styrkes for å stimulere god agronomi, utnytting av avlingspotensialet på arealene og derigjennom klimaeffektiv matproduksjon. Det foreslås **ny sats på 4000 kr pr daa. Eventuelt to tilskuddssatser på 3500 kr eller 6500 kr pr daa, avhengig av grøftemetode.**
- Investeringsvirkemidler til tunell/drivhus som sikrer kvalitet og lengre sesong for norskprodusert vare. Videre må investeringsvirkemidlene styrkes betydelig innen lager for å sikre kvalitet på lagrede produkter for å utvide sesongen med norske produkter og redusere svinn. Dette er en helt konkret oppfølging av Traaseth-utvalgets anbefalinger.
- Det må avsettes en egen pott av investeringsvirkemidlene som er forbeholdt grøntsektoren for å sikre nødvendige investeringer her i konkurranse med husdyrproduksjonene.
- Virkemiddelbruken gjennom SMIL-ordningen rettet mot hydroteknikk og RMP må styrkes.

- Det foreslås å **etableres et inntektsutjevningfond med skattefordel, eller gjennomsnittsberegning av inntekter over 5 år, for å dempe konsekvenser av kriseår og årlige inntektsforskjeller.**
- Trøndelag Bondelag mener det er svært viktig å sikre Klonavlssenteret i Overhalla. Dette er avgjørende for norsk potetproduksjon. Vi vil videre understreke viktigheten av å prioritere midler til ordningen statskontrollerte settepoteter.
- **Finansiering av sortsutvikling er nødvendig både i potet-, bær- og fruktproduksjon**
- Rådgiving, forskning og forsøksarbeid innen grøntsektoren må styrkes i en produksjon som er spesielt klimautsatt.
- Tilskudd til NLR og spesielt til grønnrådgivning må styrkes for å sikre spisskompetanse.
- Det er helt nødvendig å sette fokus på matmakt! Konsentrasjon av makta i det siste leddet av verdikjeden er den største bekymringa vi har i norsk grøntproduksjon, og i Trøndelag spesielt. Sentralisering av produksjon ved sentrale pakkerier og varehandelens distribusjonslagre vil over tid flytte produksjonen til det sentrale Østlandet. Dette vil øke risikoen i forsyningen av grønt i Norge, i tillegg til at en ikke utnytter potensialet for verdiskaping i alle deler av landet med gode nok klimatiske forhold for grøntproduksjon.
- Bidra til å forenkle tilgangen til, og å redusere kostnader ved bruk av arbeidskraft utenfor EU

12 Ku- og geitemelk

Hvordan vurderes markedssituasjonen?

Konkurransesituasjonen for norsk melk og ost har over år vært særlig utfordrende. Det har vært en kraftig økning i importen av melkeprodukter. Den bedra markedssituasjonen under koronapandemien ble etterfulgt av en stor importvekst av melkeprodukter utover i 2022. På grunn av svært høye verdensmarkedspriser har vi nå en kortsiktig utflating i veksten av import, men denne effekten er trolig kortvarig.

Melkeprisen i EU er nå på tur ned igjen. En skulle også tro at redusert vekst i importen kunne gi rom for økt produksjon også innenlands, men en ser en klar effekt av at den norske forbrukeren nå velger billigere varer, for å kompensere for den raske generelle prisveksten og rentehevingene. I sum utfordrer fortsatt situasjonen volumet og verdiskapingen i melkeproduksjonen.

Melk og produksjon av storfekjøtt er bærebjelken for en vesentlig del av jordbruksproduksjonen i distrikta. Også i Trøndersk landbruk står melk og storfekjøtt for hoveddelen av verdiskapningen i landbruket. Svært mye av jordbruksarealet er knyttet til disse produksjonene og hoveddelen av sysselsettingen skjer innenfor disse produksjonene.

Trøndelag Bondelag applauderer og støtter lokal foredling av landbruksprodukter, og mener

dette er en berikelse for norsk matproduksjon. Vi vil imidlertid henstille til at regelverket for lokal foredling av melk blir gjennomgått på nytt med mål om å sikre at dette tjener målet om lokal småskalaproduksjon. Dette for å forhindre at det etableres virksomheter nært markedet som konkurrerer i større omfang med ordinært marked for konsummelk og fløte.

Melkeproduksjonen er i all hovedsak en heltidsproduksjon som forutsetter en konkurransedyktig inntekt dersom en over tid skal opprettholde melkas sentrale landbrukspolitiske rolle.

Hvordan bedre rammevilkåra?

Som nevnt tidligere, så er styrking av tollvernet helt avgjørende for å kunne øke prisuttaket i Norge for en rekke landbruksvarer.

Høye verdensmarkedspriser som følge av den svært spente sikkerhetspolitiske krisen, og ekstrem kostnadsvekst i de internasjonale råvaremarkedene, har økt rommet for prisuttak i Norge midlertidig. Rommet for prisuttak må utnyttes, men framover er vi helt avhengig av en storstilt overgang fra kronetoll til prosenttoll for en rekke landbruksvarer i Statsbudsjettet for 2024. Dette vil gi et varig økt rom for prisuttak og volum for norske produkter i åra etter 2023.

Våren 2023 vil imidlertid en betydelig del av den økonomiske ramma for forhandlingene måtte komme i form av budsjettmidler. Budsjettmidlene må brukes aktivt for å styrke den landbrukspolitiske virkemiddelbruken rettet mot distrikt, struktur, velferdsordninger, samt dyrevelferd og bærekraft også i melkeproduksjon. Særskilte investeringsvirkemidler rettet mot overgangen fra båsfjøs til løsdriftsfjøs skal finansieres utenfor jordbruksavtalens ramme med 1 mrd kroner.

Trøndelag Bondelag mener det er rom for å øke målprisen på melk. Et klart flertall av lokallagene i Trøndelag mener at inntektsløftet i melkeproduksjon i hovedsak må hentes i markedet. Det vil si at det er en klar forventning om at målprisen på melk må opp. Men samtidig er det en erkjennelse av at mulighetsrommet er begrensa. Et like klart flertall av lokallaga sier derfor at det skal legges avgjørende vekt på innspillet fra markedsregulator TINE når det gjelder spørsmålet om økt målpris på melk.

Signalene fra TINE har vært at det vil bli anbefalt målprisøkning, men at de som markedsregulator legger stor vekt på en jevn økning over tid. TINE erfarer at melkevolumet i det norske markedet er følsomt for prisøkning. Under koronapandemien fikk vi synliggjort verdien av å opprettholde og øke volumet i melkesektoren. Dette nøt melkeprodusentene godt av med økte forholdstall og høy etterbetaling.

Dersom målprisøkning får som konsekvens at melkevolumet går tydelig ned, så vil dette ramme produksjonen med både lavere forholdstall og høyere enhetskostnader i foredlingsindustrien vår.

Trøndelag Bondelag legger i likhet med et flertall av lokallaga avgjørende vekt på markedsregulator TINEs innspill til målpris for perioden 01.07.23 – 01.07.24. Fylkeslaget

har tillit til at det er TINE som kjenner markedspotensialet best, men samtidig har vi en klar forventning om at TINE faktisk tar ut det markedet tåler.

Det er også en diskusjon omkring mulighetsrommet i WTO og gul boks for økt målprisuttak. Dette er utvilsomt en begrensning, i og med at gul boks er en fast tallstørrelse uten indeksregulering. Dersom man ønsker økt matproduksjon og landbruk i hele landet, så må man se på hvilke begrensninger WTO avtalen gir, og hvilke vilkår norsk landbruk trenger. Trøndelag bondelag mener det må igangsettes en utredning for å se på begrensninger og muligheter i dagens WTO avtale.

Prioritering av tilskudd:

- Små og mellomstore bruk må prioriteres. Videreføre og forsterke ordningen med tilskudd til små og mellomstore bruk.
- For å sikre melkeproduksjon over hele landet er det viktig å sikre nødvendig fornying av driftsapparatet med økt investeringsstøtte, uten krav om produksjonsøkning.
- For å sikre akseptabel inntektsutvikling i melkeproduksjon mener Trøndelag Bondelag at husdyrtilskuddet må økes. Dersom en ikke klarer å ta ut vesentlig pris i markedet, så må også større bruk nyte godt av økning i budsjettoverføringene.
- Vesentlig økning i sats på distriktstilskudd. Det er behov for styrking i alle soner. Kombinasjonen av målpris og produksjonstilskudd må sikre lønnsomheten i alle bruksstørrelser.
- Trøndelag Bondelag mener det også må gis økt driftstilskudd i melkeproduksjonen.
- Velferdsordningene må styrkes betydelig jf. kapittel 2 D og kapittel 8.
 - o Tilskuddstak ferie og fritid må mer enn dobles til i størrelsesorden 250 000 kr, tilskuddsgrunnlaget må heves pr dyr, ammeku og saktevoksende kylling må heves særskilt. Avløsertilskudd til tobrukere må utredes. Bedre utbetalingsordninger for unge brukere.
 - o Dagsats sykdomsavløsning heves til i størrelsesorden 2800 kr pr dag. Faktor for beregning av maks dagsats må også heves.
- For å ivareta kulturlandskapet og å styrke ressursgrunnlaget må beitetilskuddene dobles, dvs både det generelle beitetilskuddet og utmarksbeitetilskuddet.
- Tilskudd til drift av beitelag (OBB) må styrkes for å legge grunnlaget for velfungerende og velorganisert beitebruk i hele landet.
- Tilskudd til tiltak i beiteområder; Tilskuddet skal bidra til god utnyttning av utmarksbeiter, redusere tap av dyr og fremme fellestiltak i beiteområdene. Trøndelag Bondelag mener investeringsstøtte til tiltak i beiteområder må økes. Faste tekniske installasjoner som sperregjerder og sankeanlegg må prioriteres høyest, men en betydelig del av potten må også nyttes på elektronisk overvåkingsutstyr. Trøndelag Bondelag begrunner en økning av midler over denne ordningen med at det er forsvinnende lite midler til fordeling i kommunene til formålet, langt mindre enn behovet. I tillegg ser vi nå en liten revolusjon i

beitebruken med rask økning i bruk av digitale overvåkings/beitebruksverktøy. Dette må stimuleres i større grad, og vil i seg selv legge grunnlaget for økt utnytting av utmarksbeite i storfeholdet. Tiltakene bidrar også til å redusere konflikter med andre interesser/produksjoner.

- PU-ordningen er avgjørende for å opprettholde melkeproduksjon over hele landet. Det er viktig at en holder fast ved den opprinnelige hensikten med ordningen, og ikke bruker av disse midlene til utlikning av mulige konkurranseskjevheter mellom de forskjellige meieriselskapene. Prisutjevningsordningen finansieres over melkeprisen, og det er dermed den norske melkebonden som i bunn og grunn finansierer de konkurransepolitiske virkemidlene i PU-ordningen. Dette kan ikke fortsette, og målprisen på melk må komme bonden til gode.
- Det finnes ikke faglig grunn til å fortsette med distribusjonstilskudd til aktørene utenfor Tine-systemet.
- Det generelle tilskuddet fra 2008 må avvikles fordi målprisfastsettingen er endret.
- Tillegget på 5 øre til kapitaltilskuddet må avvikles
- RÅK -ordningen bør styrkes med det mål om at større andel av ferdigprodukter laget i Norge, produseres på norske råvarer
- Semintjamningstilskuddet må styrkes for å utjamne seminkostnadene mellom husdyrtette områder og andre områder med store avstander, spredt husdyrproduksjon og få veterinærer.
- Tilskudd til veterinære reiser må styrkes, for må sikre velfungerende veterinærtilbud med god kostnadsutjamning.
- Styrke veterinærvaktordningen for å styrke kommunenes arbeid med å opprettholde veterinærtilbudet i hele landet.
- Tilskudd til landbruksvikar må styrkes.

12.1 Kvotetak og kvoteordningen

- Trøndelag Bondelag mener at kvoteordningen for melk må videreføres, og det må innføres et kvotetak ved nyetablering og utvidelse på til sammen 600 000 liter.
- Trøndelag Bondelag mener at statens andel av oppkjøp bør økes opp mot 50%
- Ved direktesalg etter langvarig leieforhold (eksempelvis 5-, 7- eller 10 år) så bør det åpnes mulighet for å selge 100 prosent av kvoten til leier. Det vises for øvrig til arbeidet i partssammensatt arbeidsgruppe.
- Kvoteleie må begrenses til en maksperiode på 10 år. Deretter må kvoteeier enten gjenoppta produksjon på kvoten selv, eller selge.

13 Storfekjøtt/ ammeku

Hvordan vurderes markedssituasjonen?

Det har over mange år vært et betydelig underskudd av storfekjøtt i det norske markedet. Samtidig har kombinasjonen av endringer av forbruket av rødt kjøtt, og økt antall ammekyr resultert i prognoser i retning markedsdekning og overproduksjon. Under Koronapandemien økte innenlandsk etterspørsel etter storfekjøtt, og det ble igjen et betydelig underskudd av norsk storfekjøtt i markedet. Før jul 2022 ble det igjen behov for å ta i bruk reguleringslager på storfe. Dette har for så vidt vært normalt på grunn av telledatoen 01.10. Men det spesielle i høst var at volumet ble stort. Samtidig som kostnadsveksten stoppet etterspørselen av slakt fra kjøttforedlingsindustrien, så ser en også at forbrukeren i større grad velger bort dyre kjøttslag og erstatter de med billigere kjøttslag.

Ammekuproduksjon er en langsiktig produksjon hvor overproduksjon vil få svært negative effekter på prisdannelsen og lønnsomheten. Bedra lønnsomhet i ammekuproduksjon for å tette inntektsgap vil raskt kunne lede inn i en overproduksjonssituasjon.

Dette gjør det etter Trøndelag Bondelags mening nødvendig å innføre produksjonsregulering også på denne produksjonen? I tillegg er det svært uheldig at dagens system omkring telledato skal påføre markedsregulator og foredlingsindustri uforholdsmessig store kostnader på grunn av sterk konsentrasjon av slakting av store volum i perioden etter første oktober.

Hvordan bedre rammevilkåra?

- Trøndelag Bondelag mener det er meget viktig å gi storfekjøttproduksjon en økonomisk utvikling på linje med annen produksjon gjennom bruk av pris og budsjettmidler. For storfekjøtt er det fortsatt rom for en kontrollert produksjonsøkning. Produksjonsøkningen bør i størst mulig grad kanaliseres til typiske grasproduksjonsområder hvor en kan utnytte gode utmarksbeiter.
- Ammeku må prioriteres særskilt, da produksjonen sammen med lammeproduksjon ligger lavest på lønnsomhet i referansebruksberegningene.
- Styrking av tollvernet for å kunne øke gjennomsnittlig engrospris overgang til prosenttoll.
- Ordningen med kvalitetstilskudd for å dekke det innenlandske markedet på storfekjøtt bør videreføres uten vesentlig endring i forholdet mellom klassene.
- Investeringsstøtte må prioriteres til grasområder med tilgang til beitearealer. Øk tilskuddstaket ytterligere til minimum 4 millioner kroner, og bruk IBU-midlene mer aktivt for å redusere kapitalbindingen i landbruket framover. Det innebærer økt tildeling pr investeringsprosjekt. Tilskuddsprosent må også økes.
- **Beitetilskuddene dobles**, dvs både det generelle beitetilskuddet og utmarksbeitetilskuddet. Dette er viktig for å styrke produksjonen og arealbruk i distriktene.
- Etablere et nytt målrettet tilskudd til ku og kalv som går sammen på beite. 3000 kroner for ku med kalv.
- Forsterk strukturinnretningen i husdyrtilskuddene til små og mellomstore bruk i ammekuproduksjonen.

- Styrk driftstilskuddet og strukturinnretningen i dette til ammekuproduksjon.
- Det er stort engasjement i sonegrensene for distriktstilskudd for kjøtt i deler av Trøndelag. Eksisterende grenser gir urimelige utslag i deler av området vårt, og det er jobba aktivt fra flere lokallag for endringer. Sonegrensene for distriktstilskudd for kjøtt må gjennomgås. Et eksempel er Stjørdal kommune, hvor eksisterende grenser er svært urimelige sammenlignet med andre kommuner rundt Trondheimsfjorden. Bondelaga i Stjørdal har nå fått laga et nytt kartforslag med eksempel på en mer rettferdig sonegrense ut fra høyde over havet og naturgitte forhold. Dette legges ved innspillet fra Trøndelag Bondelag.
- Det må etableres en registreringsordning som kan gi et sikkert grunnlag for beregning av produksjonstilskudd etter gjennomsnittsberegning i året i stedet for bruk av 2 årlige telledatoer.
- Velferdsordningene må styrkes betydelig jf. kapittel 2 D og kapittel 8.
 - Tilskuddstak ferie og fritid må mer enn dobles til i størrelsesorden 250 000 kr, tilskuddsgrunnlaget må heves pr dyr, ammeku og saktevoksende kylling må heves særskilt. Avløsertilskudd til tobrukere må utredes. Bedre utbetalingsordninger for unge brukere.
- Dagsats sykdomsavløsning heves til i størrelsesorden 2800 kr pr dag. Faktor for beregning av maks dagsats må også heves.
- Tilskudd til drift av beitelag OBB må styrkes for å legge grunnlaget for velfungerende og velorganisert beitebruk i hele landet.
- Tilskudd til tiltak i beiteområder; Tilskuddet skal bidra til god utnytting av utmarksbeiter, redusere tap av dyr og fremme fellestiltak i beiteområdene. Trøndelag Bondelag mener investeringsstøtte til tiltak i beiteområder må økes. Faste tekniske installasjoner som sperregjerder og sankeanlegg må prioriteres, men en betydelig del av potten må vris over på elektronisk overvåkingsutstyr. Trøndelag Bondelag begrunner en økning av midler over denne ordningen med at det er forsvinnende lite midler til fordeling i kommunene, langt mindre enn behovet. I tillegg ser vi nå en liten revolusjon i beitebruken med rask økning i bruk av digitale overvåkingsverktøy. Dette må stimuleres i langt større grad, og vil i seg selv legge grunnlaget for økt utnytting av utmarksbeite i storfeholdet.

14 Sau/lam

Hvordan vurderes markedssituasjonen?

Sauenæringa har gjennom flere år slitt med å oppnå en tilfredsstillende økonomi. Dette har til dels en årsak i ubalanse i markedet, og at markedet ikke har hatt stor betalingsvilje for sau/lammekjøtt. Nå er det markedsbalanse for lammekjøtt, noe som gir rom for å styrke økonomien.

I innspillene fra lokallaga er det klart alle produksjoner skal prioriteres for å tette inntektsgapet mot andre grupper. Samtidig er grovforproduksjonene prioritert høyest blant en betydelig andel av lokallaga. Bedring av økonomi vil erfaringsvis raskt kunne lede

over i overproduksjon i saueproduksjonen. Pris er det eneste virkemidlet for produksjonsregulering i dag.

Trøndelag Bondelag mener det er helt nødvendig å innføre produksjonsregulering for å kunne bedre rammevilkårene og lønnsomheten i saueholdet.

Hvordan bedre rammevilkåra?

Saueproduksjon ligger sammen med ammekuproduksjon lavest i inntekt i referansebruksberegningene. For å tette inntektsgapet mot andre grupper, må lammeproduksjon løftes relativt sett mer enn andre produksjoner.

Generelt sett mener Trøndelag Bondelag at styrking av utmarksbeitetilskuddet må prioriteres særskilt. Dette er vesentlige for å nyttiggjøre seg beiteressursene, samtidig som kulturlandskapet holdes i hevd, og framfor alt bør det tilstrebes at det meste av sauekjøttet produseres på utmarksbeite. Dette fordi det gir den beste kvaliteten på produkta, er den mest miljøvennlige produksjonen og gir beste dyrevelferd.

- Det generelle beitetilskuddet og utmarksbeitetilskuddet må dobles pr dyr.
- Tilskudd til drift av beitelag OBB må styrkes for å legge grunnlaget for velfungerende og velorganisert beitebruk i hele landet.
- Velferdsordningene må styrkes betydelig jf. kapittel 2 D og kapittel 8.
 - o Tilskuddstak ferie og fritid må mer enn dobles til i størrelsesorden 250 000 kr, tilskuddsgrunnlaget må heves pr dyr, ammeku og saktevoksende kylling må heves særskilt. Avløsertilskudd til tobrukere må utredes. Bedre utbetlingsordninger for unge brukere.
- Dagsats sykdomsavløsning heves til i størrelsesorden 2800 kr pr dag. Faktor for beregning av maks dagsats må også heves.
- Etablere et eget driftstilskudd for sau med innslagspunkt 30 sau og med avtrapping med økende dyretall.
- Styrk dyretilskuddene i saueproduksjonen, med strukturinnretning
 - o 0 til 130 sau,
 - o 130 til 230 sau
 - o 230 til tak.
- Trøndelag Bondelag foreslår å sette et tak på antall vinterfora sau det utbetales husdyrtilskudd til. Samtidig legges det vekt på at husdyrtilskuddet må forutsette at driftsforma omfatter et driftsapparat av et visst omfang. Utegangsau uten driftsbygninger og tekniske installasjoner vil dermed falle utenfor dette.
- For utbetaling av husdyrtilskudd kreves det at det i gjennomsnitt for buskapen produseres minimum 25 kg slakt pr. vinterfora dyr, hvor eventuelle tapte lam til rovdyr får en gjennomsnittsberegnet slaktevekt for egen besetning over flere år.
- Styrk kvalitetstilskuddet for lammeslakt innenfor det begrensede markedet vi har.

- Ulltilskuddet i dagens ordning bør heves. Det er underskudd på norsk ull. Det er viktig å sikre at all ull blir tatt vare på, med begrunnelse i at dette er et bærekraftig råstoff som i mange sammenhenger erstatter miljøskadelige tekstiler.
- Styrket innfrakttilskudd for slakt er viktig for å sikre kjøttproduksjon i hele landet.
- Tilskudd til tiltak i beiteområder; Tilskuddet skal bidra til god utnytting av utmarksbeiter, redusere tap av dyr og fremme fellestiltak i beiteområdene. Trøndelag Bondelag mener investeringsstøtte til tiltak i beiteområder må økes. Faste tekniske installasjoner som sperregjerder og sankeanlegg må prioriteres høyst, men en del av potten må også kunne benyttes på elektronisk overvåkingsutstyr. Trøndelag Bondelag begrunner en økning av midler over denne ordningen med at det er forsvinnende lite midler til fordeling i kommunene, langt mindre enn behovet. I tillegg ser vi nå en revolusjon i beitebruken med rask økning i bruk av digitale overvåkingsverktøy. Ordningen bidrar til å redusere potensiell konflikt med andre interesser og produksjoner.

15 Svin

Svineproduksjon er viktig for distriktsjordbruket, og må kunne drives i ulik størrelse med utgangspunkt i utnyttelse av ressursgrunnlaget på gården. Dette er også viktig for å opprettholde en desentralisert foredlingsindustri.

Hvordan vurderes markedssituasjon

I svineæringa har vi nå hatt 2-3 år med god markedsbalanse på svinekjøttet. Denne situasjonen tegner til å vedvare, og vi mener det ikke er noen fare for overproduksjon i nærmeste framtid. I denne situasjonen har Trøndelag Bondelag forventninger til at markedsregulator Nortura vil ha rom for å øke planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) på gris når markedet tilsier det.

I Trøndelag bygges det ingen smågrisfjøs, da inngangsbilletten på et slikt nybygg nå ligger på omkring 28 millioner kroner. I tillegg til dette har vi heller ikke fått den fulle effekten av utrangeringen av engangspurkene. Denne får vi i 2025, når dispensasjonene går ut. Da vil ytterligere 12 000 tonn svinekjøtt gå ut av produksjon. I Trøndelag er situasjonen også sann at 38% av purkebesetningene produserer under halv konsesjon, så her ligger det et uutnyttet potensial i næringa, som det er mulig å hente ut dersom det avsettes investeringsvirkemidler til svineproduksjon.

Obligatorisk husdyrkontrolldeltagelse (Ingris) vil være et viktig hjelpemiddel med tanke på å ha oversikt over produksjon og prognoser for når kjøttet vil komme ut i markedet. Dette har stor betydning for lønnsomheten.

Hvordan bedre rammevilkåra?

Investeringsvirkemidler:

- Grunnet mange år etter hverandre med dårlig økonomi, er etterslepet på vedlikehold stort. 70% av husene må bygges om og oppgraderes for å møte dagens krav, forventninger og behov. Grisen har vært gjennom flere år med høyt press på dyrevelferd, og det er derfor helt nødvendig med investeringstilskudd på gris for å

møte disse forventningene. Trøndelag Bondelag mener det derfor må åpnes opp for å gi investeringsstøtte på eksisterende bruk opp til konsesjonsgrensen.

- Investeringstilskudd må gis til fremtidsrettede tiltak som både hever dyrevelferden i fjøsene, og som bidrar i positiv retning i klimaregnskapet. Ombygginger som gir større plass per gris, ny innredning, matter og mykt underlag, bedre ventilasjon, etterisolering og konvertering til SPF er tiltak som må med i ei slik ordning.
- Distriktsgrisen bør også styrkes gjennom høyere satser på investeringsmidler i regioner med særlig stor avstand til foredlingsindustri og fôrindustri.

Prioritering av ulike tilskudd:

- Kraftforprisen må holdes nede gjennom prisnedskrivningstilskudd på korn.
- Smågrisproduksjon er arbeidsintensiv og kapitalkrevende. Lønnsomheten i mindre besetninger må derfor bedres gjennom styrking av strukturvirkemidler.
- Husdyrtilskuddet er mest avgjørende for de små besetningene. Det er dyrt å være liten i både distrikt og sentrale strøk, derfor bør husdyrtilskudd til mindre besetninger økes.
- Det foreslås et trappetrinnssystem for husdyrtilskuddet på avlspurker og slaktegris, der man omfordeler midlene i favør av de minste besetningene.
- Forslag til ny fordelingsnøkkel for husdyrtilskudd på avlspurker:
 - o Det foreslås å innføre et tilskudd til små og mellomstore svineprodusenter. Det foreslås satser på 1500 kr pr avlspurke for 1-25 avlspurker, og 1100 kr pr avlspurke for de neste 26-35 avlspurker. Besetninger som har over 35 avlspurker vil dermed få 0 kr i husdyrtilskudd på avlspurker.
- Forslag til ny fordelingsnøkkel for husdyrtilskudd på slaktegris:
 - o Det foreslås å etablere et nytt dyretallsintervall, og å øke satsen for 1 - 700 slaktegris til 28 kr pr. gris
- Velferdsordningene må styrkes betydelig jf. kapittel 2 D og kapittel 8.
 - o Tilskuddstak ferie og fritid må mer enn dobles til i størrelsesorden 250 000 kr, tilskuddsgrunnlaget må heves pr dyr, ammeku og saktevoksende kylling må heves særskilt. Avløsertilskudd til tobrukere må utredes. Bedre utbetlingsordninger for unge brukere.
 - o Dagsats sykdomsavløsning heves til i størrelsesorden 2800 kr pr dag. Faktor for beregning av maks dagsats må også heves.
- **Etablere ny fondsordning med skattefordel for å utjevne inntekt mellom gode og dårlige år.**

Produksjon av egg og kylling har tradisjonelt vært produksjoner som har utnyttet ledige ressurser på gården, både arealmessig og arbeidskraft. Etter endringer i konsesjonsgrensene i 2014 har denne produksjonen fått en vesentlig betydning for mange brukere. Vi mener det fortsatt bør være rom for disse produksjonene til utnyttelse av gårdens totalressurser.

Trøndelag Bondelag er bekymret for frafallet av markedsordninger innenfor disse produksjonene, og mener at disse er nødvendig for å opprettholde produksjonene i distrikta. På egg har det eksempelvis vært en konstant overproduksjon siden 2014.

Blant annet er fraktutjevning et virkemiddel for å sikre landbruksproduksjon over hele landet. Med en prinsipiell inngang på debatten er fraktutjevning et av de mest treffsikre distriktsvirkemidler vi har med tanke på at de utligner rene transportkostnader for foredlingsbedriften. Vi mener derfor det er riktig å fremme som forslag før årets jordbruksforhandlinger at det avsettes midler til innfrakt av fjørfe.

- Et sterkt tollvern er viktig for at norske bønder kan produsere egg og fjørfekjøtt på mest mulig norske råvarer. Vi ser stadig mer import av egg- og fjørfeprodukter. Mercosur-avtalen åpner bl.a. for import av kylling fra Sør-Amerika som er produsert under helt andre levevilkår enn norsk kyllingproduksjon tillater.
- Prisedskrivning: Kraftfôr er den største utgiftsposten for fjørfebonden, og selv små økninger i forpris får store negative utslag for fjørfebondens bunnlinje. Økt kornpris må kompenseres ved tilsvarende økt prisedskrivning på norsk korn.
- Husdyrtilskudd: rett opp husdyrtilskuddet slik at alle høner opp til konsesjonsgrensen, 7 500 stk., berettiges tilskudd på minimum kr 12 per høne. Husdyrtilskudd til rugeeggprodusenter må også oppjusteres årlig.
- Velferdsordningene må styrkes betydelig jf. kapittel 2 D og kapittel 8.
 - o Tilskuddstak ferie og fritid må mer enn dobles til i størrelsesorden 250 000 kr, tilskuddsgrunnlaget må heves pr dyr, ammeku og saktevoksende kylling må heves særskilt. Avløsertilskudd til tobrukere må utredes. Bedre utbetlingsordninger for unge brukere.
 - o Dagsats sykdomsavløsning heves til i størrelsesorden 2800 kr pr dag. Faktor for beregning av maks dagsats må også heves.
- Særskilt for spesialproduksjoner med kylling med mye lavere dyretetthet og lengre levetid, slår skjevt ut da utregning er basert på antall kyllinger til slakt istedenfor antall kg til slakt. Må her endre grunnlag for beregning av avløsertilskudd ved spesialproduksjoner av kylling.
- Konsesjonsgrensene for hvitt kjøtt og konsumegg må ikke økes.
- Markedsreguleringsordningen for egg må opprettholdes.
- Det må jobbes for å få innført etableringskontroll på egg gjennom markedsregulator i samarbeid med de andre varemottakere.
- Ordningen med frakttilskudd for konsumegg må opprettholdes.
- Frakttilskudd på innfrakt av kylling til slakt, må etableres.

- Fraktutjevningen vurderes som et viktig distriktspolitisk virkemiddel samt redusere konsekvensene av eventuelle utbrudd av smittsomme fjørfesykdommer i fremtiden ved å ha en spredt produksjon.
- Ønsker øremerkede investeringsmidler/støtteordninger til fornybare energikilder. I tillegg til kraftfor er energi den største innsatsfaktoren i kjøttproduksjonen.
- Investeringstilskudd må gis til ombygging og tiltak som hever dyrevelferden i fjøsene.
- Etablere ny fondsordning med skattefordel for å utjevne inntekt mellom gode og dårlige år.

17 Korn/kraftfôr

Kornproduksjonen i Midt-Norge dreier seg i all hovedsak om dyrking av bygg innenfor arealsone 4 og 5. Men i de beste områdene dyrkes hvete opp til matkvalitet.

Året 2022 ble et svært godt kornår i nasjonal sammenheng. I Trøndelag oppnådde kornprodusentene imidlertid et middels avlingsår. Dette innebærer at kornprodusentene i Trøndelag ikke opplever den økonomiske situasjonen like god som det kornprodusentene på Østlandet gjør. Dette er det viktig å legge til grunn i vårens jordbruksoppgjør.

Regionen har en underdekning på havre i forhold til kraftforforbruket, mens rundt 20 % av bygget i et normalår går til andre distrikter. Trøndersk matproduksjon er i stor grad basert på lokale ressurser, og det er et mål å få økt kornproduksjonen for å dekke mer av det totale forbruket av korn i regionen.

Klimaendringene har også økt variasjonen i vekstforholdene for kornproduksjonen mellom år, og disse klimaendringene vil kreve omstillinger. Variasjon skyldes ikke bare klimaendringer, men vi ser en tiltakende hyppighet av relativt ekstreme og relativt varige værtyper.

Året 2022 ble et gjennomsnittlig kornår i Midt-Norge, hvor det i hovedsak var sein våronn og vedvarende svært fuktig vekstsesong som forårsaket at en ikke kunne ta ut enda høyere avling.

Selv om norsk fôrkorn i liten grad er eksponert for verdensmarkedspriser, så må målprisøkninger i kornproduksjonen enten følges av økt prisnedskrivning, eller økt prisuttak på sluttproduktene i husdyrproduksjonene. I og med at målsettingen om tetting av inntektsgapet gjelder alle produksjoner, så må det skapes rom for prisuttak og inntekt i alle produksjoner. Høyere verdensmarkedspriser har på kort sikt bedra muligheten til å øke innenlandske priser på landbruksvarer, men overgangen til prosenttoll er fortsatt helt nødvendig for å kunne opprettholde og ytterligere øke innenlandske priser når verdensmarkedet igjen normaliserer seg.

Videre legger Trøndelag Bondelag stor vekt på at en kraftfull virkemiddelbruk for å nå målsettingene i Bondelagets korn- og proteinstrategi fram mot 2030, må sikre at en også utnytter potensialet for produksjon og verdiskaping i de litt mer marginale kornområdene, som i Midt-Norge. Det vil være betydelig merverdi å hente på å utnytte

produksjonspotensialet for ulike korn-, proteinvekst- og oljevekstproduksjonen i hele landet.

Dette må virkemiddelbruken legge til rette for. Trøndelag vil kunne øke sin produksjon av både mathvete, fôrhvete, protein- og oljevekster ved riktig stimulans.

Trøndelag Bondelag fremmer følgende prioriteringer:

- **Arealtilskuddet for korn i sone 4 og 5 må økes sammenlignet med andre soner.** Det er dokumentert dårligere vekstvilkår og lavere kornavlinger i disse arealsonene, og det er derfor nødvendig med sterkere økonomisk stimuli for å opprettholde kornøkonomien i sone 4 og 5.
- Trøndelag Bondelag mener det må etableres **en betydelig strukturinnretning på arealtilskuddet på korn. Dette innebærer etter vårt syn et betydelig trappetrinn i utmålingen av arealtilskudd for korn i alle soner etter denne malen:**

0 - 800 daa

800-2000 daa

Dette innebærer at vi mener det skal etableres tilskuddstak for arealtilskudd til korn på 2000 daa.

- **Trøndelag Bondelag mener målprisen må økes for alle kornartene, men hvete og havre må økes relativt sett mer enn bygg.** Dette for å øke samla kornproduksjon og dermed selvforsyningsgrad. Prioriteringen av havre og hvete er nødvendig for å ta markedsandeler i kornmarkedet fra importerte kornprodukter.
- **Målprisøkning må kombineres med økt prisnedskrivningstilskudd for å sikre konkurranskrafta i verdikjeden.** Det vil også være nødvendig å styrke tollvernet ved overgang til prosenttoll for produksjonene som er de store avtakerne av norsk fôrkorn. Dette grepet vil kunne gi rom for å øke kornprisen noe, og må balanseres nøye.
- Stimulere til dyrking av andre arter enn bygg, (dvs hvete, havre, proteinvekster, erter, vår- og høstoljevekster). Vi viser til korn- og proteinstrategien, som legger vekt på en sterk satsing på dette framover. Det er viktig at Trøndelag som et litt mer marginalt kornområde også får ta del i den økte verdiskapingen dette representerer i kornproduksjonen.
- Stimulere kornproduksjon av god og riktig kvalitet gjennom å etablere/styrke kvalitetstilskudd. Eksempelvis bør det arbeides for å etablere metoder for hurtiganalyser av korn for å legge grunnlag for kvalitetsbetaling. En dyrkingsstrategi med delt gjødsling øker proteininnholdet i korn, noe som vil ha betydning for å øke norskandelen i kraftforet. Dette må kunne premieres.
- Det er svært viktig å opprettholde og øke sortsutprøving i Trøndelag. Dette må sikres gjennom styrka nasjonal finansiering av sortsutprøving, for å kunne utvide alle de landsdekkende utprøvingsseriene med felt i Trøndelag. I dag er det tilfredsstillende utprøving på bygg, og et minimum av utprøving på havre. For de andre kornsortene og protein- og oljevekster er det ikke utprøving. Aktiv forskning

og utprøving av både produksjonsløsninger og arter er nødvendig for å møte framtidig klimaendringer og ulike vekstforhold i ulike deler av landet.

- Kulturlandskapstilskuddet bør økes for alt areal. Dette for å bidra til å holde arealer i drift.
- Det er viktig at det er sterke nok strukturvirkemidler i kornproduksjonen. Det er stordriftsfordeler også i kornproduksjon, og inntekt pr. årsverk for små/mellomstore bruk er betydelig lavere enn for de større kornbrukene. Det må innføres trappetrinn og tilskuddstak, jf hovedprioriteringen på dette punktet innledningsvis.
- Det foreslås å opprette en egen arealtilskuddsklasse for hvete og oljevekster for å kunne stimulere disse produksjonene spesifikt.
- Kornutvalget foreslår videre at det innføres et driftsvansketilskudd, jf utredningen fra partssammensatt arbeidsgruppe i 2018. Dette vurderes som nødvendig for å sikre at arealer med særlige driftsvansker blir drevet og vedlikeholdt. Den nasjonale jordbruksarealstatistikken viser en relativt stabil arealutvikling landet sett under ett. Men NIBIO har de siste årene presentert en statistikk over alt areal kategorisert som jordbruksareal i AR5 som det ikke er søkt om produksjonstilskudd på. Selv om det er betydelige feilkilder i statistikken, så viser den tydelig at det er betydelige jordbruksarealer som i dag ikke er i drift. Andelen varierer fra omkring 6% i Rogaland til 38% i Troms og Finnmark. Dette understreker behovet for å innrette virkemiddelbruken for å ivareta drift av marginale arealer.
- Det må iverksettes tiltak og investeringer for å styrke mottakskapasiteten for proteinrike vekster. Dette fordi mottaks- og tørkemuligheter i dag kan være en begrensende faktor i enkelte områder.
- Investeringsvirkemidlene må styrkes betydelig. Dette gjelder både investeringer i tørkekapasitet, klimatiltak, og bedra vilkår for bruk av bioenergi og solenergi i forbindelse med tørkeanlegg.
- Videre bør investeringstilskuddet kunne innvilges til gjødsellager på rene kornbruk. Dette vil legge grunnlaget for svært fornuftig utnytting av husdyrgjødsel og biorest framover. Dette vil også være et viktig bidrag for å kunne øke karbonbinding i jord på ensidige kornbruk.
- Regionalt Miljøprogram (RMP) er et viktig virkemiddel for økt effekt av miljøtiltak i landbruket. Det er helt avgjørende med rammer som sikrer kostnadskompensasjon for gjennomføring av slike tiltak. Det er derfor viktig å øke overføringene til RMP, for å dekke opp det generelt økte kostnadsnivået. Prioritering av miljøvirkemidler med betydelig økte satser vil verken være direkte produksjonsdrivende eller i strid med støttetak i WTO. Det er svært viktig at regionalt partnerskap fortsatt gis innflytelse i utforming av retningslinjene for RMP regionalt.
- Støtte til drenering er svært viktig både for redusert klimapåvirkning, effektiv ressursutnyttelse og økt avlingsnivå. Kornutvalget i Midt-Norge har spilt inn at forvaltningen av dreneringstilskuddet bør endres, og at ordningen bør legge inn

under RMP som et rettighetstilskudd. Det vil si at drenering omsøkes i etterkant av at tiltaket er gjennomført. Trøndelag Bondelag er enig i at en slik forenkling bør utredes av avtalepartene.

- Tilskuddssats på dreneringstilskuddet må økes til minimum 4 000 kr, eller det innføres to tilskuddssatser (eks 3500 kr og 6500 kr), avhengig av kostnaden med drenering (hvilken grøftemetode som nyttes).
- Tilskudd til hydrotekniske anlegg i SMIL-ordningen må prioriteres for å sikre bedre agronomi, økt matproduksjon med mindre klimaavtrykk og redusert tap av jord og næringsstoffer til vassdrag. Kostnadene knyttet til hydrotekniske tiltak har økt betydelig de siste par årene, og behovet for tiltak er økende på grunn av mange utslitte hydrotekniske anlegg fra 70- og 80- tallet og samtidig ekstreme nedbørmengder som følge av klimaendringer.
- Fraktordningene må styrkes for at det fortsatt skal stimuleres til prisutjevning mellom landsdeler og for å få til en rasjonell kornstrøm. Mellomfraktordningen mellom landsdeler må styrkes for at husdyrproduksjonen i distriktene ikke får konkurranseulempen i form av dyrere kraftfor.
- Vi foreslår også at det etableres en innfraktordning for å bedre kornøkonomien for produsenter som ligger langt fra kornmottakene.
- Det produseres for lite økologisk korn i Norge, både mat- og fôrkorn. Det bør legges til rette for å dekke de behovene markedet etterspør når det gjelder økologisk korn gjennom pris på kornet. Bare en femtedel av behovet dekkes av norsk produksjon. For å opprettholde konkurransekraft ved prisøkning, bør det eventuelt samtidig vurderes å øke prisnedskrivning på økologisk korn.

18 Andre produksjoner

18.1 Birøkt

Det må etterstrebtes å øke andelen norskprodusert honning betydelig, både for å utvikle næringen og for å styrke naturlig pollinering av vår flora. Ut fra beregninger er forbruket 4 ganger hva vi produserer her i landet. Trøndelag Bondelag foreslår derfor å øke produksjonstilskudd ytterligere fra dagens 800 kroner pr. bifolk for å ta kostnadsvekst pluss inntektsvekst.

Tilskudd til avløsning ved ferie og fritid for birøktere; øk tilskuddsgrunnlaget til 150 kr/bifolk.

18.2 Skog

Allskog har i sitt innspill til Trøndelag Bondelag lagt stor vekt på at Bondelaget må kreve økt LUF-tilskudd til skog. Det er stort behov for økt tilskudd til planting og ungskogpleie. Økt ramme til bygging av skogsbilveger er også viktig for å få tilgang til gammelskog langt fra veg.

Trøndelag Bondelag støtter dette. Regjeringen utfordres til å følge opp de ambisiøse målsettingene i Hurdalsplattformen, gjennom nødvendig prioritering over LUF i vårens jordbruksforhandlinger.

19 Annet.

19.1 Fjellandbrukssatsinga

Trøndelag Bondelag er positiv til en videreført fjellandbrukssatsing. Det legges imidlertid vekt på at en satsing må stimulere fjellbonden og landbruksdriften i fjellandbrukskommunene. Også i Trøndelag og videre nordover i landet. Det er nå etablert et Fjellandbrukssenter, og det oppfattes svært viktig for Trøndelag Bondelag at denne satsingen får tung betydning for videre utvikling av landbruket i fjellregionene våre. Trøndelag Bondelag mener i denne sammenhengen at det er naturlig å innlemme Midtre Gauldal kommune i satsingen i Trøndelag. De har i stor grad tilsvarende utfordringer som fjellandbrukskommunene lenger sør.

19.2 Midler tilrettelegging av beitearealer til kortnebbgås

Denne ordningen er svært viktig i deler av Trøndelag, og er helt avgjørende for å redusere konflikten omkring avlingsskader på grunn av gåsebeite. I kapitlet om Regionalt Miljøprogram, har Trøndelag Bondelag bedt om at dette tilskuddet igjen må tas ut av RMP-potten og bevilges som et øremerka tilskudd over jordbruksavtalen. Trøndelag Bondelag gjentar dette her avslutningsvis i vårt innspill. Ordningen må styrkes betydelig, uten at dette går på bekostning av de andre tilskuddsordningene på RMP.

19.3 Miljøvirkemidler (SMIL, Grøfting m.m)

Tilskudd til hydrotekniske tiltak i SMIL-ordningen må styrkes for å bidra til oppgradering av hydrotekniske anlegg slik at de tåler hyppigere og mer omfattende ekstremnedbør. Dette vurderes som et viktig virkemiddel både for å redusere erosjon og avrenning, redusere klimagassutslipp fra landbruket og bedra agronomi på den enkelte gård.

Tilskuddssatsen på dreneringstilskuddet må økes betydelig for å stimulere økt dreneringsaktivitet i jordbruket. Dreneringskostnadene har økt betydelig den senere tid, og satsen må følge etter. Satsen foreslås økt til 4000 kr pr daa. Alternativt foreslås det å innføre to satser, avhengig av dreneringsmetode. For eksempel 3 500 kroner pr daa og 6500 kroner pr daa. Drenering er svært viktig for å utnytte avlingspotensialet på jordbruksarealet, og har betydelig positiv effekt på agronomi og redusert klimagassutslipp.

19.4 Skatt/avgift/toll/importvern

- Toll og importvern har fått sterk prioritet tidligere i innspillsdokumentet, så det skrives ikke mer om temaet her, ut over at overgang til prosenttoll er en forutsetning for tetting av inntektsgap.
- **Innføre statlig garantiordning for næringslån i landbruket etter mal av boligkredittordningen** som ble etablert ifm finankrisen i 2008. Dette vil redusere rentebelastningen i jordbruket, og vil særlig ha effekt for alle de som har gjennomført tunge investeringer ved fornying av driftsapparat de senere åra.
- Videre legger Trøndelag Bondelag vekt på at det må jobbes veldig konkret for kostnadsreduksjoner i skatt- og avgiftspolitikken for landbruket. Dette har aktualisert seg veldig den senere tida men den ekstreme kostnadsveksten på innsatsfaktorer i matproduksjonen. Skatte- og avgiftspolitikken må brukes aktivt for å redusere kostnadssiden i norsk landbruk og matproduksjon.

- **Etablere ny fondsordning med skattefordel for å utjevne inntekt mellom gode og dårlige år i potet og grøntproduksjon, svin- og fjørfeproduksjon.**